

POSUDEK

SOBOTOVÁ, ANNA: Dětství a mládí ve třetí republice. Léta 1945–1948 ve vzpomínkách pamětníků. Diplomová práce, Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, Praha 2017, 89 s., přílohy.

Anna Sobotková pro svou diplomovou práci, kterou se přihlásila k oboru orální historie, si zvolila téma zdánlivě přímočaré, z hlediska terénního výzkumu však nesnadné – zejména pro začínajícího badatele. Rozhodla se zaznamenat vzpomínky vybraných narantů na léta jejich dětství a mládí, která prožili v letech 1945-1948, v době vymezené květnem 1945 a únorem 1948 (ve skutečnosti zaznamenala paměť na období od konce druhé světové války do přelomu 40. a 50. let). Shromáždila vzpomínky na dobu před sedmdesáti lety, analyzovala je a pokusila se formulovat na jejich základě smysluplné závěry o životě narantů v době svobodě probíhajících politických sporů o směřování Československa, kterou oni sami dnes nevnímají jako kriticky zlomovou. Záměr více než obtížný. Hodnotit tedy musíme již samu odvahu A. Sobotkové takovýto výzkum realizovat a její schopnost dovést dnes již staré lidi k smysluplné výpovědi. Překvapivý pak je široký tematický záběr zaznamenávaných vzpomínek – zřejmě ovlivněný, jak autorka sama přiznává, vyprávěním narantů. Naranti a nikoli autorka tedy ohraničily okruh sledovaných problémů.

Za výzkumný terén si A. Sobotková zvolila dům pro seniory Rosa v Praze 8 (Ďáblicích). Uskutečnila rozhovory se sedmi jeho obyvateli narozenými v letech 1929 až 1938 (autobiografická vyprávění a následné polostrukturované rozhovory). Její pozici tazatelky nesporně usnadnila skutečnost, že je v tomto zařízení zaměstnána, je v trvalém kontaktu s jeho obyvateli a měla možnost výběru narantů podle jí předem nastaveného základního kritéria (věk). Co však ovlivnit nemohla, byl výběr narantů podle sociálního postavení jejich rodin v letech „třetí republiky“ a také ne podle dobových společenských názorů, které jejich rodiče zastávali. Takže hlediskem, které propojuje vybranou skupinu narantů, je jejich více než dobré finanční zajištění v současnosti (bydlení v Rose je extrémně nákladné). Nutno ovšem konstatovat, že skutečnost určité ekonomické „exkluzivity“ narantů dala autorce výbornou příležitost pro analýzu kritérií, která ovlivnily sdělovaný obraz minulosti, ať již sdělení narantů byla spontánní nebo záměrně stylizovaná. Pokud jde společenské pozice rodin narantů v době Protektorátu poznamenala je určitá shoda – cílená anonymita, postoj, který autorka vyjádřila v ohlase na získané výpovědi konstatováním: „*Nastala doba vzájemného udávání, doba nedostatku zásobování, doba omezení svobod.*“ Z mého pohledu to byla především doba maximálního útlaku, hrdinství, mlčení, zodpovědnosti za rodinu a okruh přátel, doba závazku vzájemné pomoci a vzepjatého hrdého češství.

K jakým závěrům autorka dospěla a co je výrazným přínosem její práce. Podle autorky je jím „*zaznamenání jedinečných dobových příběhů*“, které zachycují „*situaci v oblasti kultury, politiky a společenského dění z pohledu dítěte a mladistvého*“, a dále „*cesta k pochopení chování současných seniorů*“. Za nejzávažnější z těchto tří autorkou deklarovaných přínosů považují přínos třetí. Dokládá, jak prožitky dětství a mládí determinují chování člověka v jeho dospělosti. Ač tento vliv nebyl naranty deklarován (a zřejmě ani uvědomován), podprahově ho nalezneme v podstatě ve všech výpovědích. Přínos práce však spatřuji i dalších aspektech, a to nejen v potvrzení již známých skutečností: a) o lidských vzpomínkách na minulost (selektivnost, vytěsnění nedobrého, s nímž nechceme manipulovat ve svůj prospěch), a b) o prezentaci minulosti při badatelském dotazování (záměrné i spontánní zkreslování, zamlčování, doplnění vzpomínek na základě četby, ad.). Tyto skutečnosti autorka nejen zdůraznila, ale pracovala s nimi

při analýze shromážděných výpovědí. A. Sobotková prokázala, že ve vzpomínkách dotázaných narantů na jejich dětství a mládí převažují a v plastické podobě se uchovávají příběhy, aktivity a akce, v nichž byl narat přímým čínorodým aktérem a nikoli ty, které byly závažné z hlediska aktuálního dobového dění a které se ukázaly rozhodující z hlediska následného vývoje české (československé) společnosti. Vzpomínky narantů, které autorka oslovila, uchovaly selektivní a již výběrem idealizovaná fakta především o životním stylu dětí a mládeže doby „třetí republiky“ (v přesahu daném neschopností člověka některé příběhy přesně datovat). Životní styl pak byl nahlížen nejen přes osobní aktivity, ale ohraničen především rodinou, příbuzenskou skupinou, méně již skupinou kamarádkou.

Podstata diplomové práce A. Sobotkové spočívá v terénním výzkumu, jeho vyhodnocení a formulaci závěrů. Přes nesporný přínos, daný sumou shromážděných dat, má však předložený text i své limity.

Autorka se nepadno orientuje v sekundárních pramenech. Lze se také tázat, proč při hledání zpráv v denním tisku o politickém vývoji v době „třetí republiky“, vzala v úvahu pouze *Lidovou demokracii*, *Práci a Svobodné slovo* a nikoli i *Rudé právo* a *Právo lidu*. Svou volbu při obhajobě jistě odůvodní.

V textu je řada nepřesností a nešťastných vyjádření, kterých se autorka mohla snadno vyvarovat. Příkladem uvádím některá. Faktografické nepřesnosti: „*Pro České země začala diktatura v roce 1938.*“; „*Další ránou byl následující 15. březen 1939, kdy Adolf Hitler triumfálně obsadil celé Československo.*“; *Beneš odstoupil po 15. březnu*; „*Povstání začalo zrušením nařízení dvojjazyčného označení.*“ „*6. května 1945 přišla pomoc od partyzánské jednotky Vlasovců.*“ „*8. května 1945 bylo Československo osvobozeno sovětskými a americkými vojsky.*“ Nešťastná vyjádření: „*část z nich [vědeckých prací] byla vydána před revolucí 1989, je tedy nutné brát obsah trochu s nadhledem*“; „*co je cílem výzkumu. Zda jej budeme chtít publikovat či nikoliv. Podle toho se odvíjí i interpretace rozhovorů.*“ „*Začátek roku 1945 se stal pro německý národ osudný, bylo již jasné, že nebude stát na straně vítězů.*“ „*V ulicích se objevovali Čechoslováci, jež měli odvahu vzepřít se nacistům.*“ (5. květen.) „*Překvapilo mne, že v době nedostatku různých surovin, bylo stále častější mít ve svém bytě velkou vlastní knihovnu.*“ Orální historik musí znát historii doby, k níž hledá „malé dějiny“.

Anna Sobotková se pokusila výklad o vzpomínkách pamětníků na dětství a mládí prožité v poválečných letech 1945 až 1948 začlenit do historického obrazu doby. Proto zařadila kapitoly o politickém, společenském a kulturním vývoji Československa v těchto letech. Zatímco výklad založený na vlastním terénním výzkumu považuji za zdařilý a přínosný, výklad vybudovaný na sekundárních pramenech a tisku k hodnotě práce nepřispívá. S ohledem na tuto limitu (a pouze na ni) práci hodnotím jako dobrou.

Práci doporučuji k obhajobě.

V Praze 5. 9. 2017

Mirjam Moravcová